

Camins de comunió en el món de la desigualtat

Marcelo Barrios

Recife (Pernambuco), Brasil

Les tradicions espirituals proposen un món d'amor i justícia. Ho fan a través de relats poètics, tot restituint a la gent el dret de somiar i assenyalant símbols o sacraments d'aquesta vida en comunió. Des de l'altra banda, el capitalisme i la seva publicitat també recorren a la fantasia i valoritzen els objectes de consum com a símbols de l'*status social* o de l'estat del benestar.

En el món antic i a les cultures tradicionals, la propietat era principalment col·lectiva, tot i que cadascú podia tenir els instruments de la seva feina i els objectes d'ús personal. A les cultures indígenes, quan un individu de la tribu porta cap a casa un cérvol o un porc senglar, tot el poble en treu profit. La primera vegada que vaig visitar un poblat *xavante* recordo que vaig preguntar per un antic cap que jo havia conegut feia temps però que ja no vivia entre ells. Després d'una certa vacil·lació, un jove em va respondre com si fos un secret: "Ja no pot viure amb nosaltres perquè ha decidit tenir les seves pròpies coses". La propietat privada l'havia separat dels seus germans.

Normalment naixem i creixem dins d'aquest sistema. Trobem natural que, quan érem petits, visquéssim tots plegats a cals pares i que, a mesura que ens fem grans, ens separem i cadascú fa la seva. Aquesta independència social ve determinada per la propietat privada i per la capacitat de posseir. A la majoria de famílies, fins i tot en aquelles que romanen unides, hi ha germans que tenen propietats i d'altres que són més pobres. La cultura dominant ensenya que l'honor de cadascú va unit a la seva capacitat de posseir béns materials. La vàlua de la persona es mesura pel que posseeix. Qui no té res, vol tenir alguna cosa. Qui té alguna cosa, en vol tenir més. I qui en té més, diu que no n'hi ha mai prou. Per a la gran majoria de la gent, la competició i la supremacia del més fort, i no pas la solidaritat, prevalen sobre qualsevol altre valor en les relacions socials, sobretot en els negocis.

Aquesta cultura de la propietat s'expressa i es nodreix de la cultura del consum il·limitat i permanent. Des que som petits, som educats per veure primer les pròpies necessitats i desitjos, i no amoïnar-nos pels altres i pel bé comú. Aquest virus és cultural i ideològic, i actualment amenaça perillosament les comunitats indígenes, els descendents de *quilombo* i les comunitats de cultura afrodescendent. Abans la seva manera de viure era perseguida militarment. Ara l'arma per destruir-los és la ideologia del consum i del lucre individual. I això genera divisions i desigualtats a les famílies, les comunitats i els poblats, de la mateixa manera que en el món pretesament real una petita elit d'éssers humans se senten amb el dret de posseir el mateix que desenes de pobles sencers de l'Àfrica i nacions del sud del món.

Gràcies a Déu, arreu del món sorgeixen experiències i propostes crítiques i alternatives a aquest sistema. A l'Amèrica del Sud, el paradigma del "viure correctament" dels pobles andins, i que troben paral·lelismes en d'altres cultures indígenes, busca l'equilibri del viure i del conviure, a la recerca de la propietat comuna i en comunió amb la Pachamama i tota la natura. És per això que la natura ja no s'orienta cap a l'acumulació, sinó cap a una producció suficient i decent per a tothom. A Europa i altres indrets s'està enfortint l'ecosocialisme, que pensa l'economia en funció de les necessitats socials i de les exigències de protecció del sistema-vida i del planeta com un tot.

A més a més, encara tenim en diversos països la proposta del "decreixement", que no vol dir simplement aturar el progrés tècnic, o tornar enrere en el temps, sinó que carrega la responsabilitat d'un consum ètic responsable, ecosocial i comunitari.

L'economia que dogmatitza el mercat com a principi absolut ha rebut justificacions teològiques i espirituals. Teòlegs lligats a l'Imperi han arribat a fer servir textos bíblics per enaltir l'economia del mercat i l'ètica de la competència com a principis de llibertat inspirats per Déu (Michael Novak, *The Spirit of Democratic capitalism*, Madison Books, Lanhan, Nova York, 1991). Encara sort que aquesta forma d'interpretar i viure l'espiritualitat no és acceptada per la majoria de les tradicions espirituals. Aquestes tradicions saben que una manera d'organitzar el món que crea desigualtats i dependència de les persones envers les seves propietats és una idolatria que aliena i mata.

Les antigues tradicions orientals (hindús i japoneses) ensenyen el despreniment, la renúncia dels béns i la pobresa voluntària com a formes de vida

més espiritual i solidària. Per a l'Islam, la caritat és un manament fonamental de la fe, perquè recrea certa igualtat entre les persones i proposa l'opció de compartir com a camí de vida. La tradició judeocristiana, a partir de la Bíblia, ensenya que l'economia ha de garantir el dret dels pobres, el salari dels treballadors i la seguretat de tothom (cf. *Dt 15, 24*). Els profetes bíblics van insistir en la confiança en Déu, base del compartiment amb els germans i fonament de la igualtat entre tothom. Al desert el poble hauria de rebre el manà i repartir-lo sense deixar que en quedés res per a l'endemà (*Ex 16*). En un temps de penúria i fam, el profeta Elies va ensenyar a la viuda de Sarepta a donar l'última gota d'oli que havia a casa seva perquè l'aliment no li faltés (*1Rs, 17, 1-16*). La base de la veritable adoració a Déu és la justícia i el compartiment (*Veure Is 58*). Tan sols a partir d'aquesta manera de viure, Déu accepta les nostres ofrenes i la nostra adoració (cf. *Salm 50; Jer 7; Eclo 34, 18 ss.*). Als evangelis, Jesús va concloure: "No amuntegueu tresors aquí a la Terra, on les arnes i els corcs els fan malbé i els lladres entren i els roben ... Ningú no pot servir dos senyors, perquè si estima l'un, avorrirà l'altre, i si fa cas de l'un, no en farà de l'altre. No podeu servir alhora Déu i el diner." (*Mt 6, 19 i 24*). "I jo us dic: Guanyeu-vos amics a costa del diner, que és enganyós, perquè, quan tot s'hagi acabat, us rebin a les estances eternes." (*Lc 16, 9*). En el moment de deixar als deixebles un senyal (un sacrament) del projecte diví al món, les tradicions cristianes afirmen que Jesús va deixar la cena de l'amor i del compartiment: és un àpat en el qual es comparteix el pa i el vi, com a memorial de donació de la vida de Jesús a tothom.

Una espiritualitat que impedeix les desigualtats

La relació que alguns pobles africans com ara el zulú anomenen "ubuntu" l'equilibri en les relacions socials i econòmiques de pau, que es basa en la igualtat social en què tots comparteixen tot el que tenen. Els pobles de tradició ioruba van traduir com a "axé" l'energia d'amor que travessa les relacions humanes i el lligam amb tots els béns de la natura i de la vida. Bartolomeu Meliá diu que per als guaranís i per a molts poble indígenes de l'Amazònia tot això s'anomenaria "economia de reciprocitat", una forma de comunió que es manifesta en els cultes del menjar, en les festes i en el repartiment del botí de caça i dels fruits del treball de cadascú.

Les tradicions religioses d'Occident van tenir dificultats a l'hora d'entendre aquesta visió de l'espiritualitat perquè, al llarg de la seva història, van confondre espiritualitat i espiritualisme. Per a les esglésies de l'Antiguitat, la paraula "economia" era un terme teològic. Els pares de l'Església grega, com ara Gregori de Nazianz i Basili de Cesarea (al segle IV), el van fer servir per designar el pla diví de salvació per al món. La comunió, és a dir, la igualtat social, hauria de ser la característica de la vida cristiana, perquè el propi nom de la comunitat eclesiàstica és comunió. Segons uns antics documents cristians, "si tenim en comú els béns celestes (l'eucaristia), com podem no tenir els béns de la terra? Al segle IV, Joan Crisòstom, bisbe de Constantinoble, ensenyava el següent: "'Meu' i 'teu' són només paraules. No ajudar els pobres és robar. Tot el que tenim no ens pertany a nosaltres sinó a tots". La verdadera idolatria no és únicament religiosa, sinó també cultural, i s'expressa, actualment, en aquest sistema injust que impedeix la igualtat social.

Encara bé que, en diversos sectors de la societat s'ha buscat una forma més ètica i humana d'administrar la casa comuna que és la Terra i la vida. Determinats moviments populars han desenvolupat formes d'"economia solidària", i determinats grups espirituals parlen d'"economia de comunió". Els pobles indígenes aprofundeixen el viure correctament per assolir una qualitat de vida per a tothom. En aquestes relacions, la cooperació substitueix la competició. La cura que s'ha de tenir per la vida de tots i cadascun de nosaltres està per sobre del profit que es pugui obtenir i de l'acumulació de béns materials.

Arreu del món hi ha gent que ha desenvolupat el que s'anomena "balanç de justícia", una forma d'organització de l'economia domèstica i personal que permet al final de cada mes avaluar si la nostra manera de gastar està d'acord amb allò que creiem i ens proposem com a "camí de vida". Aquesta nova ètica ens farà discernir alguna cosa semblant a l'"ànima" dels productes i les coses que fem servir i que comprem, perquè no s'esdevingui que fem servir o comprem productes fabricats per nens en règim de semiesclavitud, o d'indústries i marques que exploten i destrueixen la natura. A més, hem de preservar espais de gratuïtat en la relació entre les persones i amb la natura. Aquests espais són expressions d'amor i de reverència cap a la vida que vivim: la nostra, la dels altres i la de tots els éssers vius.

